

teatre lliure

**pere arquillué diu
gabriel ferrater**

Teatre Lliure: Montjuïc – Sala Fabià Puigserver, 15 de gener 2007

pere arquillué diu gabriel ferrater

recull de poemes **Dolors Oller** / música **Eugeni Roig**

intèrpret

Pere Arquillué

i els equips del **Teatre Lliure**

producció **Teatre Lliure**

«Vaig néixer a Reus, el 20 de maig del 22. Els altres fets de la meua vida són de més incerta descripció i més difícils de datar. M'agrada la ginebra amb gel, la pintura de Rembrandt, els turmells joves i el silenci. Detesto les cases on fa fred i les ideologies.»

(Gabriel Ferrater, *Papers, cartes, paraules*, p. 17. Ed. Quaderns Crema).

Amb Miquel Gòrriz vam presentar durant el Festival Grec del 1996 l'espectacle *Fil de memòria*, una lectura de catorze poemes de Gabriel Ferrater encàrrec del llavors director del festival Xavier Albertí.

Passats una mica més de deu anys, em torno a enfrontar amb aquest retrat personal i literari del qui està considerat com el principal renovador de la poesia catalana de postguerra, juntament amb Joan Vinyoli. Un espectacle de contrastos basat en una poètica de la claredat i el misteri, amb una visió de la felicitat des de la tristesa, moral però no moralista. Un espectacle d'uns poemes que, amb el pas dels anys, creixen amb un mateix i es converteixen en una companyia reconfortant.

A l'espectacle original es comptava amb una banda sonora dels compositors predilectes de Ferrater, com Frederic Mompou o Henry Purcell, i un plantejament plàstic amb projeccions d'imatges pictòriques. Aquesta vegada, l'Eugeni Roig dóna la seva versió particular d'aquesta banda sonora amb un joc poètic al servei d'una de les figures literàries que han deixat més petja en la cultura catalana de la segona meitat del segle xx.

pere arquillué

fil de memòria

Gabriel Ferrater va morir a Sant Cugat el 27 d'abril de 1972. Anava a complir cinquanta anys (havia nascut a Reus el 20 de maig de 1922) i era un punt de referència obligada dins l'àmbit de la producció poètica i també dins l'espai de la reflexió intel·lectual. Poeta, lingüista, traductor i assagista en camps diversos de la cultura, la seva obra revela, encara avui, una de les intel·ligències més brillants i fructíferes del pensament crític i creatiu del segle xx. La seva poesia representa una inflexió significativa dins la tradició de les lletres catalanes i participa del formalisme expressionista que va caracteritzar majoritàriament la poesia europea de la segona meitat del segle. Precisa i brillant, la poesia de Gabriel Ferrater ens proposa un diàleg amb la realitat complexa i enigmàtica de les relacions humanes. Una poesia profundament subjectiva, personal i patètica que aconsegueix teixir una intriga que implica el lector i el porta cap a uns nivells de reflexió morals i sentimentals difícils d'oblidar.

dolors oller

els poemes

In memoriam

Naixença

Si puc

Josep Carner

Els aristòcrates

Mecànica terrestre

Aniversari

Dits

Posseït

Boira

Oci

Cambra de tardor

Tres llimones

Teseu

in memoriam**fragment**

Quan va esclatar la guerra, jo tenia
catorze anys i dos mesos. De moment
no em va fer gaire efecte. El cap m'anava
tot ple d'una altra cosa, que ara encara
jutjo més important. Vaig descobrir
Les Fleurs du Mal, i això volia dir
la poesia, certament, però
hi ha una altra cosa, que no sé com dir-ne
i és la que compta. La revolta? No.
Així en deia aleshores. Ajagut
dins d'un avellaner, al cor d'una rosa
de fulles moixes i molt verdes, com
pell d'eruga escorxada, allí, ajaçat
a l'entreuix del món, m'espesseïa
de revolta feliç, mentre el país
espetegava de revolta i contra-
revolta, no sé si feliç, però
més revoltat que no pas jo. La vida
moral? S'hi acostava, però és massa ambigu.
Potser el terme millor és l'egoisme,
i és millor recordar que als catorze anys
hem de mudar de primera persona:
ja ens estreny el plural, i l'exercici
de l'estilita singular, la nàusea
de l'enfilat a dalt de si mateix,
ens sembla un bon programa pel futur.
Després vénen els anys, i feliçment
també s'allunyen, i se'n va cansant
la mà que acaricia el front tossut
de l'anyell íntim, i ve que adoptem
aquest plural, no sé si de modèstia,
que renuncia al singular, se'n deixa,
però agraint-lo i premiant-lo. Prou.
Acabades les vacances, sí,
vaig veure que al meu món algú li havia
fet una cara nova. Sang i foc.
No em semblaven horribles, però eren

la sang i el foc de sempre. El meu col·legi
de capellans el van cremar, i el Guiu,
que era el sergent que ens feia fer gimnàstica
premilitar, i l'odiàvem tots
(torno al plural primer, perquè la vida
regredeix sempre), el Guiu havia estat
assassinat a trets, i ens van contar
que havia costat molt, perquè portava
cota de malla sota la disfressa
de velleta pagesa, i al cistell,
sota els ous, hi amagava tres granades.
El van matar al racó de la placeta
d'Hèrcules, al costat de l'Institut,
que és on sortíem entre dues classes,
i no recordo que el lloc ens semblés
marcat de cap manera, ni volguéssim
trobar en un tronc d'un plàtan una bala
ni cap altre senyal. Quant a la sang,
no cal dir que, potser el dia mateix,
el vent se la va endur: va fer la pols
potser una mica més pesada, res.
Les parets socarrades del col·legi,
no sé si les recordo o si m'ho penso.
No hi vam entrar. Fèiem la muda, i no
trobàvem interès en els parracs
de vella pell. Oloràvem la por
que era l'aroma d'aquella tardor,
però ens semblava bona. Era una por
dels grans. Sortíem de la por infantil
i teníem la sort que el món se'ns feia
gairebé del tot fàcil. Com més por
tenien ells més lliures ens sentíem.

(Del llibre: *Da nuces pueris*.
Barcelona: Les Quatre Estacions, 1960)

pere arquillué

Debuta als escenaris professionals el 1990 amb *Tàlem*, de Sergi Belbel. Des de llavors ha participat en nombrosos muntatges del mateix Belbel (*Qui compra maduixes?*, *La filla del mar* – amb què obté el premi de l'Associació d'actors i Directors al Millor Actor Protagonista -, *Colometa la gitana*, *Morir* i *L'habitació del nen*). Ha treballat també amb Calixto Bieito (*El somni d'una nit d'estiu*), Domènec Reixach (*Lo desengany*), Rafel Duran (*El mercat de les delícies*), Lluís Homar (*Els bandits*), Penny Cherns (*Tant x tant Shakespeare*), Georges Lavaudant (*Els gegants de la muntanya*), Rosa M. Sardà (*El visitant*) i Xavier Albertí (*Orgia*). Destaca especialment la seva participació en diversos muntatges de J.M. Flotats (*Àngels a Amèrica* – amb què obté el premi de la Crítica de Barcelona 1997 a la Millor Interpretació - i *La Gavina*), Ariel García Valdés (*La corona d'espines* i *Galatea*) i Joan Ollé (*Así que pasen cinco años*, *De poble en poble* i *Fedra*). Des del 2003 ha treballat amb Àlex Rigola a *Juli César*, *Santa Joana dels escorxadors*, *Ricard 3r*, *Arbusht* i *La nit just abans dels boscos*, i aquesta temporada ha protagonitzat *Otel·lo*, dir. Carlota Subirós. En cinema, ha rodat una desena de pel·lícules amb directors com Ventura Pons, Carlos Saura, Cesc Gay, Fernando León de Aranoa o Manuel Martín Cuenca. En televisió ha participat en sèries (*Secrets de família*, *Estació d'enllaç* o *Jet Lag*) i també en telefilms (*L'estratègia del cucut*, *Mónica* o *El concursazo*), i actualment roda *Mar de fons* (TVC).

gabriel ferrater

(Reus 1922 - Sant Cugat 1972)

Escriptor i lingüista, aporta a la poesia catalana l'observació minuciosa de l'experiència moral de l'home, a l'extrem oposat de l'estètica romàntica.

El pare, Ricard Ferrater, és una persona cultivada que es dedica a la política (va ser qui va llegir la proclamació de la II República des del balcó de l'Ajuntament de Reus). La família de Ferrater, dedicada a l'exportació de vins en l'empresa que havia fundat l'avi, gaudeix de benestar econòmic. Alhora a casa disposen d'una biblioteca respectable, que suposa l'estímul inicial per a la vocació intel·lectual del petit Gabriel, que no és escolaritzat fins a l'edat de 10 anys. En endavant, mostrarà sempre una capacitat excel·lent d'autoaprenentatge.

Passa llargues temporades a la masia del Picarany (prop d'Almóster, al Baix Camp), on la família havia traslladat una part de la seva biblioteca. L'octubre de 1933 inicia el primer curs de batxillerat a l'Institut d'Ensenyament Mitjà de Reus, on és considerat un alumne poc brillant, sobretot per la seva incapacitat d'adaptar-se a la disciplina acadèmica.

Als tretze anys, Gabriel Ferrater ja llegeix en versió original les novel·les de Flaubert i Stendhal. I als catorze, *Verlaine* i *Les fleurs du mal* de Baudelaire.

Al començament de la guerra civil espanyola, el 1936, Gabriel Ferrater és un adolescent de catorze anys. L'impresiona molt el desordre moral que, d'alguna manera, implica el seu pare, que és d'Acció Catalana, partit que forma part de la coalició que governa la Generalitat de Catalunya. A *In memoriam* recull la persecució i la mort a trets del seu professor de gimnàstica, un exsergent del quarter de cavalleria de Reus. La tardor de 1938, s'instal·la a Bordeus, on el pare és nomenat canceller del govern d'Espanya. L'estada a França és un gran estímul per al jove Ferrater. Es matricula al Lycée Michel Montaigne per continuar l'ensenyament mitjà. Allí pot adreçar la seva curiositat als seus autors favorits, com Baudelaire, Valéry, Montaigne o Racine, i alhora s'interessa per contemporanis com Gide, Proust o el grup surrealista. És també en aquest temps que aprèn a llegir anglès i alemany.

Quan el darrer dia de 1941 torna a Reus, reprèn l'amistat amb els companys de l'institut i, segons el dramaturg Ramon Gomis, biògraf de l'escriptor, canvia francofília per germanofília, que justifica amb arguments de tipus culturals, no pas ideològics.

Ha de fer tres anys de servei militar, destinat a Barbastre i Osca, entre 1943 i 1946. A partir de 1945 s'interessa per les matemàtiques i la pintura, i comença

la carrera de Ciències Exactes (de la qual no es va llicenciar). El seu interès s'adreça sobretot a l'àlgebra, i els interessos literaris queden en segon terme.

A poc a poc, a causa de la situació en què queden les persones no afectes al règim franquista, i també per desavinences familiars, el negoci de vins va decaient, fins que fa fallida i el seu pare, arruïnat, se suïcida l'any 1951. Aquest fet coincideix amb un punt d'inflexió fonamental en la trajectòria vital i intel·lectual de Gabriel Ferrater. D'una banda, s'estableix a Barcelona i fa els primers passos per professionalitzar-se com a crític d'art, traductor i lector editorial; i, d'una altra, entra en contacte amb diversos grups artístics i intel·lectuals barcelonins. En els primers anys cinquanta Ferrater coneix i freqüenta, entre altres, José M. de Martín (amb qui el 1951 escriu la novel·la policíaca *Un cuerpo, o dos*), Joan Vinyoli, Rosa Leveroni, Eduard Valentí, Carles Riba i també el cercle de joves intel·lectuals vinculats a la revista *Laye*, on col·labora amb articles sobre art (*Laye*, publicada entre el 1950 i el 1954 per la Delegación Provincial de Educación de Barcelona, i dirigida pel falangista Eugenio Fuentes Martín, es considera avui un espai de convergència de l'anomenada "Escuela de Barcelona"). És també en aquesta època que coneix els poetes en llengua castellana Jaime Gil de Biedma i Carlos Barral, més joves que ell i sobre els quals tindrà un gran ascendent.

El descobriment d'alguns escriptors anglesos (de Hardy a Auden i sobretot Shakespeare), alemanys (Brecht), francesos, italians i dels medievals (bàsicament Ausiàs March) el porta a escriure, en 1958-65, quasi tota la seva poesia publicada. Vuit anys que donen com a fruit una obra breu, però imprescindible: *Da nuces pueris* (1960), *Menja't una cama* (1962), *Teoria dels cossos* (1966) i un volum on aplega els tres llibres, introduint-hi alguns canvis, *Les dones i els dies* (1968) que va suposar el punt i final d'una aventura poètica insòlita en el marc de les lletres catalanes. L'erotisme franc i el pas del temps són una constant en la seva obra. Els poemes *In memoriam* i *Poema inacabat*, són uns dels testimonis més valuosos de la guerra civil espanyola i de les seves conseqüències.

El 1963 va a Hamburg com a lector de l'editorial Rowohlt. A la tardor, accepta el càrrec de director literari de Seix Barral i l'any següent es casa amb la periodista americana Jill Jarrell (de qui se separa el 1966) i fixa la seva residència definitiva a Sant Cugat. La darrera etapa en la evolució intel·lectual de Gabriel Ferrater és ocasionada per la lectura que fa, l'estiu de 1964, de la *Gramàtica Catalana* d'Antoni M. Badia i Margarit. La insatisfacció que aquesta obra li produeix, l'indueix a interessar-se per la lingüística científica, i a madurar un projecte d'elaboració d'un gran assaig sobre gramàtica catalana.

Cursa la carrera de Filologia romànica a la Universitat de Barcelona i des de 1967 és professor de lingüística i crítica literària a la Universitat Autònoma i comença a escriure (1969-72) una sèrie d'articles de doctrina lingüística a la revista *Serra d'Or*, sota el títol *De causis linguae*, entre els quals destaquen l'esbós d'una teoria mètrica basada en el component fonològic de la gramàtica generativo-transformacional proposada per Chomsky i Halle i un estudi de les gramàtiques de Pompeu Fabra.

Imparteix també classes a la Universitat Catalana d'Estiu de Prada, a l'estiu del 1971, i part del curs 1971-72 a la Universitat de Barcelona sobre gramàtica transformacional del català, formulació que ha de ser la seva obra lingüística de més volada.

Escriu articles de crítica, que són publicats com a pròlegs d'edicions d'obres de Josep Carner, de J. V. Foix i de Hölderlin, i tradueix al català *Der Prozess*, de Franz Kafka. També tradueix *Language*, de Leonard Bloomfield, i *Cartesian linguistics*, de Noam Chomsky, obres per a les quals prepara una anotació adaptant la teoria al català. En castellà ha traduït Hemingway, Weiss, Södeberg, Gombrich i Bierwisch.

Gabriel Ferrater se suïcidà el 27 d'abril de 1972, poc abans de fer 50 anys, al seu pis de Sant Cugat del Vallès.

Pòstumament, el seu germà, Joan Ferraté, li publica reculls de textos, molts dels quals inèdits: *Sobre literatura* (1979), *La poesia de Carles Riba* (1979), *Sobre pintura* (1981), *Sobre el llenguatge* (1981) i *Papers, cartes, paraules* (1986).

Les lletres catalanes el recorden amb un premi de poesia per a joves que porta el seu nom, convocat per Òmnium Cultural del Baix Camp, i un altre convocat per l'Ajuntament de Sant Cugat del Vallès.

obra pròpia

poesia

Da nuces pueris. Barcelona: Óssa Menor, 1960 / Barcelona: Empúries, 1987 / Barcelona: Edicions 62, 1998.

Menja't una cama. Barcelona: J. Horta, 1962 / Barcelona: Edicions 62 - Empúries, 1997.

Teoria dels cossos. Barcelona: Edicions 62, 1966 / Barcelona: Empúries, 1989.

Les dones i els dies. Barcelona: Edicions 62, 1968 / Barcelona: Edicions 62 - La Caixa, 1979.

Vers i prosa [Jordi Cornudella i Joan Ferraté (ed.)]. València: Tres i Quatre, 1988.

Poema inacabat [Oriol Ponsatí i Jordi Cornudella (eds.)]. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2003.

novel·la

Un cuerpo, o dos [amb J.M. de Martín]. Barcelona: Sirmio, 1987.

crítica literària o assaig

Aproximaciones a la pintura de Miguel Villà. Barcelona: Laye, 1952.

Sobre literatura [Joan Ferraté (ed.)]. Barcelona: Edicions 62, 1979.

La poesia de Carles Riba. Barcelona: Edicions 62, 1979.

Sobre pintura [Joan Ferraté (ed.)]. Barcelona: Seix Barral, 1981.

Sobre el llenguatge [Joan Ferraté (ed.)]. Barcelona: Quaderns Crema, 1981.

Foix i el seu temps [Joan Ferraté (ed.)]. Barcelona: Quaderns Crema, 1987.

Vers i prosa. València: Eliseu Climent, 1988.

Escritores en tres lenguas [José Manuel Martos (ed.)]. Barcelona: Antártida - Empúries, 1994.

Noticias de libros. Barcelona: Península, 2000.

altres

Papers, cartes i poemes [Joan Ferraté (ed.)]. Barcelona: Quaderns Crema, 1986.

Cartes a l'Helena [Joan Ferraté i José Manuel Martos (eds.)]. Barcelona: Empúries, 1995.

gabriel ferrater: un nou tombant de la poesia catalana?

La trajectòria intel·lectual i poètica de Gabriel Ferrater i Soler abraça un període de temps relativament breu (des del 1950 fins a la seva mort), però intens i brillant, i d'un vigor intel·lectual i d'una qualitat inqüestionables.

Gabriel Ferrater representa un model d'intel·lectual i de poeta heterodox i atípic, almenys amb relació als referents de l'època. Ben allunyat del model d'intel·lectual orgànic definit per Gramsci —del tot impensable a la Catalunya franquista—, i prou allunyat també del model resistencialista i patrioter, Ferrater se'ns apareix bàsicament com un home de lletres liberal i independent, escèptic, antiprovincià, recelós d'ideologies i dogmatismes, polítics o estètics, i, per damunt de tot, lúcid, iconoclasta i provocador. Un personatge poc convencional, autodidacte, rigorós, amè, didàctic i sempre apassionat.

Ferrater és conegut bàsicament com a poeta, i és aquest sens dubte l'àmbit on aconsegueix uns resultats més remarcables, però destaca també la seva activitat professional com a lector i director editorial, professor i traductor, i és especialment interessant la seva aportació com a crític d'art, lingüista i estudiós de la literatura. Són de referència obligada, sobretot, tant per les lectures que en proposa com per la forma d'exposar-les, les seves aproximacions a l'obra de Josep Carner, Carles Riba i J.V. Foix.

Vista en conjunt, la seva trajectòria intel·lectual és força coherent i d'una evident complementarietat. La seva producció no poètica, malgrat el caràcter parcial i en alguns casos inconclús, deixa entreveure una clara unitat d'intencions i sembla respondre a un mateix projecte volgutament global i que el mateix Ferrater definia, en una ressenya publicada a *Laye*, com una exigència bàsica del "treballador de la cultura" modern, per a qui la seva feina no ha de consistir en altra cosa que "*en hacer su especialidad bastante robusta para absorber todo posible conocimiento e integrarlo en un sistema expresivo organizado y dinámico*".

Quant a la seva breu obra lírica, d'una gran força i originalitat, se'ns apareix com una síntesi molt particular de tradició i modernitat i com el resultat de l'apropiació selectiva de les principals propostes d'alguns dels autors més importants de la literatura catalana (March, Carner, Riba, Foix) i de l'europea i americana (Catul, Chrétien de Troyes, Villon, Baudelaire, Rimbaud, Frost, Graves, Pavese, Kavafis, Eliot, Lowell, Auden, Brecht...).

Autor no gens susceptible de ser adscrit a cap moviment en particular, Ferrater representa la voluntat més clara de regeneració del sistema literari català en el període de postguerra. La seva poesia, escrita i publicada al llarg de la dècada

dels seixanta, en un moment crucial, de canvi i de polarització estètica entre la línia de tradició postsymbolista i l'emergent realisme històric, esdevé ella sola una tercera via alternativa, sintetitzadora, diferent i nova, i especialment atenta a l'evolució de la lírica contemporània. Amb tot, no hi ha interès per la seva poesia sinó a partir del 1968, quan comença la davallada del realisme històric, i sobretot a partir de la seva mort. Però la reivindicació i la irradiació real del model ferraterià, decisiu per a entendre la poesia catalana actual, no tindrà lloc fins a la dècada dels vuitanta, coincidint amb la publicació de l'obra pòstuma.

(...)

les dones i els dies

La irrupció poètica de Ferrater fou tan sobtada i inquietant com el seu silenci. Primer, per la qualitat, solidesa i novetat de la seva poesia i, després, per l'abandonament tan prematur i definitiu just en el moment que començava a tenir un reconeixement important. El mateix poeta explica alguns dels desencadenants de la seva fulminant i fugaç vocació lírica: necessitat d'explicar —i sobreposar-se a— l'obscurantisme opressiu de la immediata postguerra, voluntat de comprendre's i de comprendre la realitat circumdant i coincidència feliç d'un seguit de circumstàncies més o menys accidentals.

Ferrater va escriure la quasi totalitat de la seva poesia en només sis anys, del 1958 al 1963. Amb posterioritat, va fer només uns quants poemes nous, en va revisar alguns de publicats i va preparar l'edició de l'obra completa: *Les dones i els dies* (1968). Aquest volum aplega un total de 114 poemes generalment breus, a excepció d'*In memoriam* i *Poema inacabat*, de caire més narratiu, i presenta una estructuració per seccions numerades que respecta, globalment, l'ordre d'aparició i l'organització interna dels tres únics volums publicats per l'autor: *Da nuces pueris* (1960; reed.: Empúries, 1987), *Menja't una cama* (1962; reed.: Empúries, 1997) i *Teoria dels cossos* (1966; reed.: Empúries, 1989). Ara bé, en haver eliminat tots els paratextos que acompanyaven aquells poemaris (epígrafs, subtítols, epílegs), Ferrater despulla encara més la poesia, la buida de tot element no essencial i n'accentua i reforça la seva cohesió interna. El títol del recull, *Les dones i els dies*, irònicament manllevat d'Hesíode (*Erga kai hemerai*: Treballs i dies), reforça el caràcter unitari del conjunt i sintetitza els centres d'interès i temàtics més importants de la poesia ferrateriana: les complexes relacions humanes i la dimensió moral de les seves experiències (les dones) i el marc contextual —les variants temporal i espacial— en què tenen lloc (els dies).

Gabriel Ferrater no es prodiga gens en escrits sobre poètica i sobre la seva poesia, l'única ocasió en què en parla explícitament és en el text que fa d'epíleg

a *Da nuces pueris*, i se'n poden trobar també referències en alguns dels seus poemes (vegeu, per exemple, alguns passatges de *Poema inacabat*) i, d'una manera especial, en alguns dels seus textos sobre llengua, pintura i literatura (sobretot en els estudis dedicats a Foix, Riba i Carner).

Amb tot, podem assenyalar alguns dels aspectes generals de la seva poètica: l'obligació de tot escriptor de definir bé el lloc que ocupa en relació amb la tradició literària (vegeu *Els aristòcrates*), la necessitat d'assumir que en art tot és forma i la convicció que la literatura es fa amb paraules i no amb idees. Però l'aspecte central és que el poeta ha de definir clarament la seva actitud moral a l'hora d'escriure, és a dir: "*La distància que hi ha entre el sentiment que la poesia exposa i el centre de la seva imaginació.*" Per aconseguir aquest distanciament, Ferrater recolza sobre dos recursos molt concrets i d'una gran eficàcia: la ironia i la mètrica (el distanciament mateix és entès com un tercer element, arbitrari, que possibilita l'equilibri de tensions entre les formes personals del poeta i les de la llengua comuna).

La poesia ferrateriana, no exempta d'hermetisme i d'un simbolisme a voltes d'una extrema complexitat imaginativa, es caracteritza, però, fonamentalment, per ser austera i realista, resultat en bona part d'una volguda naturalitat discursiva i d'un marcat concretisme i col·loquialisme. És una poesia que pretén complir les següents condicions bàsiques: intel·ligibilitat, sinceritat, sensatesa, interès i amenitat, i, sobretot, que defuig sempre tota mena de barroquismes i de gratuïts virtuosismes conceptuals i formals. Però allò que caracteritza més el procediment poètic ferraterià és el to tan particular de la seva veu poètica, marcadament experiencial, reflexiva, continguda i sincera, que recolza sobre unes estratègies discursives de gran eficàcia. I, molt especialment, la preeminència que s'hi atorga a la reflexió moral que cada poema proposa, molt més central que no la situació que s'hi descriu o el pretext que l'origina.

Pel que fa als temes, ja hem dit que els centres d'interès fonamentals ens són suggerits al títol *Les dones i els dies*, i fan referència explícita a la doble dimensió de l'ésser humà, com a ésser social —i moral— i com a ésser històric (conscient que la seva existència se circumscriu a un temps i un espai concrets i que es veu determinada pel devenir temporal). Els diversos temes i motius que apareixen en els poemes (la joventut, l'erotisme, la por, la soledat...) estan íntimament relacionats amb aquests centres d'interès. Finalment, i pel que fa al marc supratemàtic, podem distingir-hi tres grans blocs: 1) poemes que tenen com a marc la literatura: *Literatura, A través dels temperaments, El lector, Si puc, Tam gratumst mihi, Els aristòcrates...*; 2) poemes que tenen com a marc l'observació social: *Faula primera, Faula segona, Cançó de bressol, El lleopard, Economies rivals, Els jocs, Diumenge, Mecànica terrestre, Sabers, Paisatge*

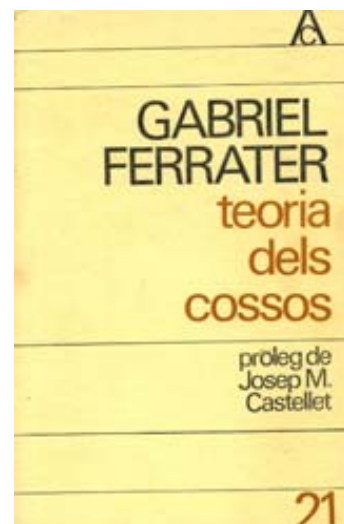
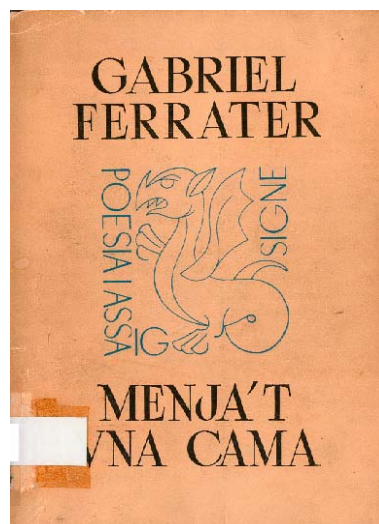
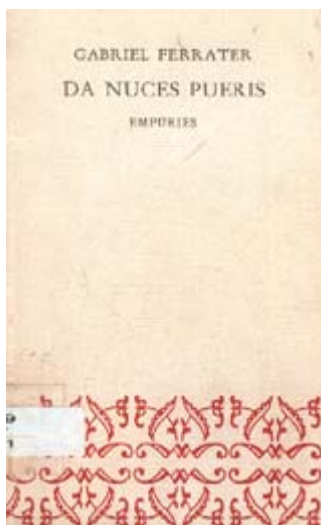
amb figures...; i 3) poemes d'experiència personal —introspectiva— sobre la vida moral: en aquest apartat es poden distingir dos subgrups: 3a) poemes en què el tema essencial és el pas del temps, com *La platja*, *La cara*, *No una casa*, *Per no dir res*, *By Natural Piety*, *Fi del món*, *La mala missió* o *Un pas insegur*; i 3b) poemes de tema amorós i eròtic: tots els de la segona secció de *Teoria dels cossos* i altres d'anteriors com *Temps enrera*, *Mala memòria*, *Cambra de la tardor*, *El mutilat* o *Posseït*.

xavier macià
universitat de lleida

més informació:

www.escriptors.cat/autors/ferraterg

www.bib.ub.es/www7/arxiu/ferrater/7resferrater.htm

in memoriam

Baltasar Porcel entrevista Gabriel Ferrater

El vaig tractar, i intensament alguns cops. La conversa que ve a continuació vam gravar-la un dia, bevent ginebra i fregint carn de porc amb mongetes, al seu precari pis de Sant Cugat, davant camps plàcids i assolellats.

d'un adolescent sentimental

—¿Te'n recordes, Baltasar, que fa temps un dia em vas dir que els de la meva edat, entre la guerra i l'exili que ens agafà en plena adolescència, ho deguérem passar així, més aviat fotut?

—Sí.

—Doncs no. I jo diria que la vam passar molt divertida. Bé, és clar que fotuda sí. Però no. Mira, els joves, i això és el que els fa commovedors, són sempre gent humiliada, humiliats i ofesos, com deia Dostoievski. Doncs bé, la gent de la meva edat, gràcies a aquell desordre col·lectiu, a catorze anys ja vam tenir la reacció —i en aquell poema meu *In memoriam* ho dic o ho insinuo clarament— de menyspreu davant els nostres pares, que havien fabricat aquell merder. Ja ni ens els vam prendre seriosament en cap sentit. I això, a un xicot, li treu un pes de sobre.

—A mi em passà al revés, vull dir referent al pes. Jo, de la guerra, no en tinc record: vaig néixer quan ja feia un any que s'esbatussaven. A més, a Mallorca no n'hi havia i la meva família era de dretes. [...] Ideològicament, socialment, el món que em donaren era segur, immòbil, d'una seguretat fins i tot mítica. I el vaig engolir com la cosa més natural.

—I després et vénen aquests teòrics de cada costat que ens volen ficar a tots dins els mateixos esquemes, uf! La meva família, i el meu pare, que no era burro, naturalment, era d'esquerres, però poquíssim: és a dir, d'Acció Catalana, i entre nosaltres et diré que tots els seus instints eren ben de dretes. Però Acció Catalana era del Front Popular, i el pare, que era regidor de l'Ajuntament de Reus, va estar a punt de ser elegit diputat. Si a les eleccions de febrer del 36, Acció Catalana hagués tingut una mica més de vots...

—I quan decidíreu marxar a l'exili?

—Cap a l'estiu del 38, el meu pare, que ja t'he dit que naturalment burro no ho era, va veure que la guerra estava completament fotuda. Com que era amic del conseller de la Generalitat, Serra Pàmies, del PSUC, com que també era amic d'Andreu Nin, el qual encara recordo venint al mas que teníem nosaltres... Ah, ah! I ara et diré una cosa que t'agrairia que no traïessis i que la posis allà on et

vagi bé. No ho treguis, eh! I és que una de les canallades pitjors que he vist en la meua vida és de José Bergamín, que va fotre un prefaci a un pamflet publicat després de l'assassinat de Nin a la zona republicana, dient aquella bestiesa que Nin i tots els del POUM tenien línia directa amb el general Cabanellas, a Saragossa. És una d'aquestes canallades que no tenen perdó de Déu, em penso.

—*D'acord.*

—Bé, doncs com et deia, el meu pare es va fer presentar per Serra Pàmies a Álvarez del Vayo, i aquest va nomenar el meu pare canceller del consolat d'Espanya a Bordeus. La meua família se n'hi anà el juny del 38. No recordo bé les dates, però sembla que llavors encara podien cridar la meua lleva: jo sóc de la del 43, ja que vaig néixer el 22. Per tant, sóc de la segona lleva que no va fer la guerra. La del 42, la cridaren, però no va anar al front. Saps que jo era un sentimental? Aquell juny vaig negar-me a anar-me'n a França, perquè, en plena batalla de l'Ebre, si em cridaven havia d'anar-hi i etcètera. I no ho dic com una cosa heroica, sinó burlant-me de mi mateix, comprens? Ara pensaria una cosa molt diferent, perquè a una guerra que no vaig fabricar jo, per què m'hi havia de deixar embolicar?

—*Gabriel, tens tota la raó.*

—Però el que passa és que a setze anys un és un sentimental... A finals de setembre el meu pare vingué de Bordeus a buscar-me, i com que aleshores la derrota era tan òbvia, em vaig deixar endur. I vaig arribar a França exactament el dia que es firmava el Pacte de Munic, o sigui, el dia que la República va perdre la guerra. Llavors només es tractava d'empalmar amb la guerra mundial... I saps amb qui vaig tenir tractes, a Reus, sense saber-ho? Amb Tito. Un company meu va aconseguir una clau del magatzem de la fàbrica de conyac del seu pare, i ja pots comptar que la fàbrica era una porqueria, com totes les fàbriques de conyac que hi pot haver a Reus, i que consistia a ficar per una conducció aigua, per una altra alcohol, i de tant en tant un got d'essència de conyac. Doncs bé, amb la colla que érem, i que robàvem bicicletes, com explico a *In memoriam*, anàvem, a les nits, a la fàbrica i fabricàvem d'aquell mata-rates espantós, que intercanviàvem per tabac amb les Brigades Internacionals. Oh, i el tabac era en aquella època la moneda més sòlida que podies tenir. Amb tabac ho aconseguies tot, des de llonganisses fins a dones. I resulta que durant una temporada un dels nostres clients era un coronel que havia instal·lat el seu quarter general al bar "Bol d'Or", que després de la guerra es digué "Bar España": l'amo del bar, quan vaig tornar, va dir-me: "Doncs aquell coronel era en Tito". [...]

del cor que ens governa

—*Com definiries la importància que la dona ha tingut a la teva vida?*

—No sé ben bé com dir-ho... Deixant de banda la part sexual, encara que sigui difícil deixar-la de banda, les dones m'interessen molt com m'interessa molt tota la gent jove, sense distincions de sexes, i pel mateix motiu m'agrada fer classes d'Universitat: són, com et diré? com ocells, com fruites, i ara em cito a mi en un poema. A un intel·lectual, i em fa vergonya emprar el mot, el que li convé és tractar persones el menys intel·lectuals possible. Però així com un botiguer ens mata d'avorriment, una noieta o un noi ens són simpàtics i ens poden donar una reacció de frescor davant de la vida que ni tu ni jo no tenim. Els intel·lectuals sempre tenim, sobre la vida, reaccions secundàries. En canvi, tractar gent que té reaccions primàries, no interferides per ideologies, és sa.

de sublimitats poètiques

—*I per què et vas posar a escriure poesia?*

—Et diré el que altres vegades ja hem comentat. Jo tenia una sèrie de coses a dir sobre Espanya i els espanyols i sobre Catalunya i els catalans, volia dir l'estat de decadència en què es trobava, es troba, el país. Del 54 al 57 havia escrit una mena de diari, que vaig cremar i ara em sap greu, al qual, però, no deia avui m'ha passat tal cosa i demà tal altra, sinó que sota la forma de l'aforisme, seguint els models de Nietzsche i de La Bruyère, deia el que em semblava sobre la gent de la península, i sobretot els catalans. Però no m'acabaven de satisfer.

L'agost del 57 la meva mare se'n va anar a Londres, i em deixà sol al pis: vaig estar-me tot el mes llegint, per primera vegada d'una manera seriosa, Shakespeare. Va ser una borratxera, que va durar sis mesos més, que vam passar al mas de Reus: em llegia i rellegia cíclicament les diguem quinze millors obres de Shakespeare, tu. I és ell qui em va descobrir que en poesia es pot dir tot. Aleshores, allò que no em satisfieia de l'aforisme, se'm resolgué: un bon dia vaig escriure *In memoriam*, basat en Shakespeare, i cuc! funcionava.

—*Va ser el teu gran moment poètic.*

—Sí, vaig tenir uns anys de producció de versos, basats en aquest punt de partida. Però des de finals del 63 pràcticament no he escrit res, excepte mitja dotzena de poemes curts. No tinc res més a dir, penso, encara que, és clar, tingui coses a dir sobre els homes, les dones i la humanitat, que són eterns. Em referia a coses directes, experimentals, meves. [...] Ara s'hauria d'explicar la complicitat, la confabulació que vam fer en Jaime Gil de Biedma i jo, i en la qual vam tenir una sort fantàstica, perquè l'un escrivia en català i l'altre en castellà,

ja que si no, ens hauríem copiat mútuament, i així ens sortí diferent. En Jaime Gil i jo vam fer, et deia, una confabulació una mica pueril, però que ens excitava, i que és la següent: que un poema ha de tenir com a mínim el mateix grau de sentit que té una carta comercial, comprens? Això exclou un percentatge considerable de la poesia que s'escriu. Quin sentit té dir, com diu algun poeta, "amb sang voldria fer una cançó de marbre"? Cap. I aquesta complicitat era contra tothom, no solament contra els poetes irrealistes, sinó també contra un Blas de Otero, que era un suposat realista, però carregat d'un fons de demència socialoide.

—*No faràs més poemes, oi?*

—No ho sé. Potser m'engegarà una carregada...

—*I allò que volies fer del rei Pere a Muret?*

—Potser la carregada serà èpica, i ho faré.

—*De la poesia social-realista, no en vas participar, malgrat ésser realista.*

—El que volíem en Jaime i jo no eren mandangues de poesia social, sinó que la poesia fos tan interessant com, posem, una novel·la: expressar situacions humanes partint de la base que a les persones l'únic que ens interessa són els homes i les dones, amb la mateixa complexitat que pots fer-ho en una novel·la. I em penso que ho hem aconseguit, vet aquí. [...]

de l'ordenació de Babel

—*La cultura catalana d'avui, com la veus?*

—Recolzada encara en la poesia, malgrat que s'hagin publicat novel·les excel·lents, com *La Plaça del Diamant* de la Rodoreda i *El carrer estret* d'en Pla. Però, com va dir Paul Valéry en unes conferències que va fer a Barcelona l'any vint-i-tants, una cultura que té el punt més sòlid en la poesia, està girada de cap per avall. La poesia ha de ser la punta d'una piràmide i no pas la base. Llavors s'hauria de procurar que la cultura catalana no fóssiu vosaltres els novel·listes sinó els matemàtics, els físics, els geòlegs: això és la base d'una cultura. Pots dir, és clar, que jo tinc part de culpa en aquesta situació, però com que no em faig meva cap responsabilitat col·lectiva, sinó individual, mira...

—*No estic gaire d'acord en el que dius sobre poesia i novel·la, però. Exceptuant els monstres sagrats de rigor, i amb alguna altra excepció, alguna, no algunes, i quatre poemes aïllats, jo crec que aquests últims quinze o vint anys el país ha produït més novel·les, i alguns novel·listes, de qualitat, més que no pas poemes i poetes.*

—Potser, i a més no ho sé gaire. Et remarco només que si m'hagués de sentir col·lectivament responsable d'alguna cosa, seria de no ser matemàtic, geòleg,

antropòleg, arqueòleg o qualsevol d'aquestes coses. Aquí quan la gent parla d'una cultura, és d'una cultura literària, i això és una insignificança respecte al que és la cultura autèntica del món. I ara no vull aixecar la qüestió de les dues cultures, però sense la científica, no hi ha cultura.

—*I per què ens trobem en aquesta anormalitat?*

—Per la dominació exterior. Però, i això és un punt que t'agrairia que registressis, no s'ha de creure que aquesta anormalitat sigui tan estranya, perquè una de semblant s'ha donat també a Alemanya, on durant almenys cinquanta anys tots els funcionaris han estat prussians, i Adenauer, encara que feia veure tot el contrari, tenia una política dirigida contra la unificació de les dues Alemanyes, perquè la comunista és l'Alemanya prussiana, la que havia governat tota la resta d'Alemanya. És un país total, que s'ha de construir, si no la nostra cultura no assolirà mai un nivell acceptable.

—*Què opines dels polítics?*

—Que són unes males bèsties, encara que n'hi ha uns que són pitjors que els altres: Stalin era pitjor que Trotski, i potser per això aquell va guanyar i a aquest el va fer matar.

darrera, permanent imatge...

No vaig veure Gabriel Ferrater mort. N'estic content. El recordo, el recordaré, com era de viu, aclucant els ulls, amb la seva veu nerviosa i xisclant, de pell rosadenc i cabells blancs, uns ulls blaus. Petita la cara, seca, vestit amb pantalons vaquers i jerseis o camises, una americana de xeviot, rient estentori.

Ha estat així...

[Serra d'Or, núm. 14, 1972, p.p. 384-9.]